

The Cost of Child Care and the Decision by Mothers of Young Children to Go Out to Work /

עלות הטיפול בילדים קטנים ויציאה לעבודה של אמהותיהם

Author(s): יעקב איש-שלום and Yaacov Ish-Shalom

Source:

The Economic Quarterly /

הרבעון לכלכלה

Vol. 45, No. 2 / 1998), pp. 348-357 יולי

Published by: Israeli Economic Association

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/23771336>

Accessed: 07-02-2017 17:07 UTC

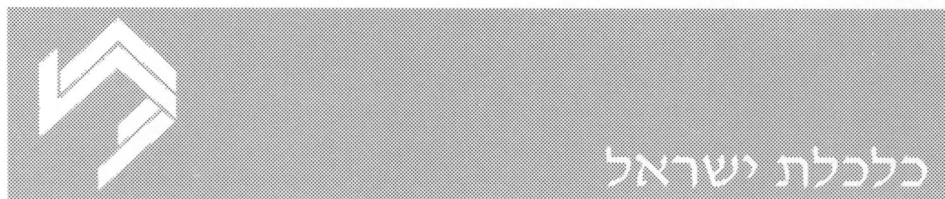
Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Israeli Economic Association is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *The Economic Quarterly* / הרבעון לכלכלה.

<http://www.jstor.org>

עלות הטיפול בילדים קטנים ויציאה לעבודה של אמהותיהם*

יעקב איש-שלום

במאמר נבדקה השפעתה של מערכת מעונות היום על השתתפות בכוח-העבודה של אמהות לילדים קטנים. המסקנה היא שהשפעה זו היא מוגבלת, והגורם הדומיננטי בהחלטה הוא השכלת האם.

לאור זאת הועלו שתי הצעות למדיניות אשר נועדו להגביר יציאתן של אמהות לכוח-העבודה: (1) שינוי שיטת שכר הלימוד במעונות היום באופן ששכר הלימוד יקבע בהתאם להשכלת האם. (2) הקניית השכלה משלימה לנשים מעוטות השכלה בגיל אחרי צבא.

אחד מיעדי משרד העבודה הינו העלאת שיעור תעסוקתן של אמהות לילדים קטנים. לעניין זה יש למשרד שני כלים עיקריים: תמיכה באמהות עובדות באמצעות שכר לימוד מדורג במעונות יום, ומתן השכלה כללית לאמהות באמצעות קורסים שעלותם חלה על המשרד. בחלק הראשון של המאמר נערך אומדן של השפעת התמיכות בשכ"ל במעונות יום על השתתפות נשים בכוח-העבודה, בהשוואה להשפעת שנות לימוד על השתתפות. החלק השני של המאמר דן במסקנות למדיניות, הן באשר לאופן בניית סולם שכ"ל מדורג, והן בכדאיות למימון השכלה באמצעות קורסים כתחליף לתמיכה במעונות יום. עיקר התפתחות מערכת מעונות היום לנשים עובדות אירעה לאחר מלחמת יום כיפור. בשנת 1973 הקיפה מערכת המעונות עשרת אלפים ילדי נשים עובדות (כשישית מהאוכלוסיה הפוטנציאלית) בעוד שבשנת 1995 הגיע המספר לכ-60 אלף (כלומר כמחצית האוכלוסיה הפוטנציאלית). בתקופה זו עלה באופן משמעותי שיעור ההשתתפות בכוח-העבודה של אמהות לילדים בגיל הרך.

* העבודה נערכה ברשות לתכנון כ"א שבמשרד העבודה והרווחה. הדעות המובעות אינן משקפות בהכרח את עמדת המשרד. ברצוני להודות לפרופ' קלינוב על הערותיה המועילות.

לוה 1:

שיעור השתתפות בכ"ע של נשים יהודיות לפי גיל הילד הצעיר — 1995-1974

גיל הילד הצעיר		שנות לימוד		
4-2		1-0		
1995	1974	1995	1974	
69.4	33.4	56.3	27.0	סה"כ
30.4	15.7	14.5	7.8	8-0
64.2	32.8	49.5	23.7	12-9
78.0	65.0	63.1	57.1	15-13
83.3	75.5	75.1	67.7	+ 16

מקור: סקר כ"א, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

מלוח 1 אנו רואים ששיעור ההשתתפות של נשים יהודיות שגיל ילדן הצעיר 1-0, גדל מ-27 אחוז ב-1974 עד לכ-56 אחוז ב-1995. מבט על הגידול בשיעור ההשתתפות לפי רמת השכלה מראה שההשתתפות עלתה בעיקר ברמות ההשכלה הנמוכה והבינונית ומעט יחסית ברמות ההשכלה הגבוהות, שבהן ההשתתפות היתה גבוהה כבר ב-1974. העלייה בשיעור ההשתתפות הממוצע נבעה הן מהעלייה בשיעורים הסגולים בתוך כל רמת השכלה והן מהעלייה ברמת ההשכלה של האוכלוסייה.

לוה 2:

טבלת שכ"ל במעונות — ספטמבר 1993 (ש"ח)*

דרגה*	הכנסה לנפש	שכ"ל פעוטות	יחס: שכ"ל פעוטות / הכנסה לנפש
3	756-564.01	221	0.33
4	828-756.01	268	0.33
5	900-828.01	315	0.36
6	972-900.01	357	0.38
7	1,044-972.01	404	0.40
8	1,116-1,044.01	452	0.42
9	1,188-1,116.01	483	0.42
10	1,261-1,188.01	515	0.42
11	1,520-1,261.01	551	0.40
12	1,830-1,520.01	582	0.35
13	2,200-1,830.01	582	0.29
14	מעל 2,200 ש"ח	582	0.23

* דרגות 1-2 מיועדות ל"נשות רווחה";

הובאו נתוני 1993 מאחר והניתוח בהמשך מתבסס על סקר הוצאות המשפחה 1992/3.

מקור: משרד העבודה והרווחה

מטרת מאמר זה היא לבדוק את התרומה של מערכת מעונות היום למגמה זאת. מעונות היום הגדילו את הצע מקומות הטיפול בילדים קטנים, זאת בעלות נמוכה מעלות הטיפול על-ידי מטפלות. מעונות היום קולטים רק ילדים של נשים עובדות. לפי שיטת שכ"ל המופעלת כיום במעונות משלמות משפחות שכ"ל המחושב כפונקציה של הכנסת המשפחה לנפש. שכר הלימוד עולה ככל שעולה ההכנסה לנפש עד לתקרה. כבר מלוח 2 נראית בעיתיות שיטת שכ"ל הקיימת. שכ"ל כאחוז מהכנסה לנפש של המשפחה הולך ועולה עד דרגות 8-10 ויורד מאז. מכאן ואילך ככל שהכנסת המשפחה לנפש עולה כן יורד העומס על המשפחה מתשלום שכר הלימוד. תופעה זו של גרסיביות שכר הלימוד בחלק העליון של התפלגות ההכנסות מוצאת ביטוי בעיבוד נוסף שערכנו מסקר הכנסות שכירים של למ"ס (1994).

לוח 3:

שכ"ל במעון ושכר אם בקרב משקי בית (גילאי 15-34) (ש"ח)
ברמות השכלה שונות של אם במשקי בית בהם עובדים הבעל והאשה (1994)

שנות לימוד של האם	8-0	12-9	+ 13
הכנסה ממוצעת לנפש	1,050	1,602	2,585
שכר ממוצע של האם	1,855	2,135	2,928
שכ"ל במעונות	415	679	679
אחוז שכ"ל משכר האם	22	32	23
אחוז שכ"ל מהכנסה ממוצעת לנפש	40	42	26

מקור: סקר הכנסות שכירים, 1994, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. וטבלת שכ"ל של משרד העבודה.

מלוח 3 אנו רואים ששכר הלימוד במעון כאחוז משכר האם ומהכנסה המשפחתית הממוצעת יורד באופן משמעותי ברמות ההשכלה הגבוהות. כפי שראינו בלוח 1, אלה הן אותן אוכלוסיות שלא דרוש לעודדן לצאת לשוק העבודה. מבנה זה של טבלת שכר הלימוד נובע מקיום תקרה לשכר הלימוד, ומכך ששכר הלימוד במעון נקבע לפי הכנסת המשפחה לנפש ולא לפי השכלת האם (שהמיתאם ביניהם 0.45).

עובדה זו מביאה למצב בו מחד קיימות נשים ברמות השכלה נמוכות המשלמות שכר לימוד גבוה עקב הכנסה משפחתית לנפש גבוהה, ומאידך קיימות נשים משכילות המשלמות שכ"ל נמוך.

נראה שטבלת שכר הלימוד הקיימת כיום משרתת מדיניות חברתית שמטרתה "סיוע למשפחות של נשים עובדות". מאידך נראה בהמשך שטבלה זו אינה מסייעת לעידוד כניסת נשים אמהות לכוח-העבודה. נטען שהשגת מטרה זו היתה מחייבת ששכר הלימוד יקבע כפונקציה של השכלת האם.

גורמים המשפיעים על כניסת נשים עם ילדים קטנים לכוח-העבודה

בדיון להלן נבדקים הגורמים המשפיעים על השתתפותן של אמהות לילדים קטנים בכוח-העבודה. משתנים אלה הם השכלת האשה, מספר ילדים קטנים בבית, הכנסת הבעל וכן משתנה נוסף שהוא שכר פוטנציאלי של האם בתקופת גידול הילד מנוכה מעלות הטיפול. באמצעות אומדנים אלה ננסה להעריך השפעת סבסוד שכ"ל על הגדלת שיעור ההשתתפות של אמהות בכוח-העבודה.

למרות השינוי במעמד האשה במשפחה, עדיין ברוב המקרים היא המטפלת העיקרית בילדים ולכן יציאת האם לעבודה מחייבת מציאת טיפול אלטרנטיבי לילד. בניגוד למודל הרגיל של החלטה על כניסה לכוח העבודה, בו מדובר על תקופה אחת הרי שכאן אנו מניחים שאת האשה מנחים בעיקר שיקולים של טווח ארוך. כך משפיע על נכונותה לצאת לעבודה – הערך הנוכחי של הכנסותיה הצפויות ולא דוקא שכרה בתקופה הנוכחית.

ניתן להביט על התקופה בה יש ילד קטן המחייב טיפול בעת יציאת האם לעבודה כעל תקופה בה מתלבטת האם בין שני מסלולי התנהגות אלטרנטיביים, שני מסלולים אלה מביאים זרמי הכנסות אלטרנטיביים והאם בוחרת באותו מסלול בעל הערך הנוכחי הנקי הגבוה יותר של הכנסות.

נניח שתקופה 0 היא התקופה המדוברת בה נמצא הילד הקטן בבית והתקופות 1, ..., T הן התקופות שלאחר מכן, כאשר T היא שנת העבודה האחרונה. כן נניח ש-C היא עלות הטיפול בילד הקטן.

באופן זה צפויים לאשה שני זרמי הכנסות אלטרנטיביים. כאשר אשה יוצאת לעבודה בתקופה בה יש לה ילד קטן וחייבת לכן לשכור שירותי טיפול בילד (בעלות C). זרם הכנסותיה הוא:

$$(1) \quad (Y_0 - C, Y_1, Y_2, \dots, Y_T)$$

אם האשה מחליטה להשאיר בבית ולטפל בילד בתקופה 0, ולצאת לעבודה בתקופה שלאחר מכן, זרם הכנסותיה הוא:

$$(2) \quad (0, Y_0, \dots, Y_{T-1})^1$$

נניח הנחה נוספת והיא שגידול ההכנסה לאורך זמן הוא בשיעור שנתי של g ($0 \leq g \leq 1$) ו- g הוא פונקציה עולה של ההשכלה.

$$(3) \quad Y_t = (1 + g)Y_{t-1}$$

הצבת (3) בתוכניות האלטרנטיביות (1) ו-(2) וחישוב הערך הנוכחי הנקי של התוכנית ההפרשית תביא ל-NPV מהצורה

$$(4) \quad NPV = (Y_0 - C) + Y_0 g \sum_{t=0}^{T-1} \frac{(1 + g)^t}{(1 + r)^{t+1}}$$

1. ההנחה בהצגה זו היא שהאשה שוקלת כניסה לכוח-העבודה והשארות שם בוודאות גם בעתיד. אם האשה מניחה מראש שהיא תעבוד רק חלק מהתקופות בעתיד יש לתקן החישוב על-ידי הוספת הסתברות להיות בכוח-עבודה בכל תקופה ותקופה. תיקון זה לא ישנה את מסקנות הדיון מאחר ומשתנה ההשכלה הוא הדומיננטי גם בקביעת הסתברויות אלה.

צורת הצגה זו מדגישה את העובדה שההחלטה אם להכנס לשוק העבודה לא נקבעת רק ע"י ההכנסה נטו שנותרת בידי האם בתקופה הנוכחית כמו שמקובל לטעון אלא גם בהתאם לגידול העתידי בזרם ההכנסות מעבודה.

אצל נשים לא משכילות שעבורן שיעור הגידול g נמוך, ההחלטה נקבעת בראש וראשונה על סמך ההכנסה נטו בהווה אך ככל שהשכלה של האשה עולה ובהתאם לכך עולה g , נכנסים לתמונה השקולים לטווח הארוך.

ההשערה היא שככל ש- NPV גבוה יותר כן גדולה ההסתברות ליציאת האם לשוק העבודה בתקופה 0. NPV מושפע חיובית ממספר משתנים:

(1) השכר בתקופה 0 (המושפע בעיקר מהגיל אך גם מההשכלה של האשה), מנוכה מהוצאות טיפול בילד.

(2) ההשכלה של האם המשפיעה בעיקר על קצב הגידול העתידי של השכר, אך גם על השכר ההתחלתי Y_0 .

(3) משך חיי העבודה.

גורמים אלה משפיעים לפי ההשערה באופן חיובי על ההסתברות ליציאה לעבודה.

לפי התאוריה המקובלת המשתנים העיקריים הנוספים המשפיעים באופן שלילי על ההסתברות ליציאה לעבודה — הם מספר הילדים במשפחה (CH) והכנסת בני משפחה אחרים (I). ומכאן,

$$(5) \quad P = P[NPV, Ch, I]$$

ניתוח רגרסיה

בפרק זה נבדוק באמצעות רגרסיה (Logit) את השפעתם של המשתנים דלעיל על החלטת האמהות בדבר יציאה לכוח-העבודה. ננסה לברר אפקטיביות מדיניות שכ"ל במעונות על עידוד אמהות לצאת לשוק העבודה.

כפי שאמרנו לעיל יציאת אם לכוח-העבודה מושפעת ממספר משתנים.

$$P = P(Y_0 - C, S, Ch, I)$$

כאשר

P = הסתברות לצאת לשוק העבודה

$Y_0 - C$ = שכר האם בתקופת גידול הילד מנוכה מעלות הטיפול

S = השכלת האם

Ch = מספר הילדים בבית

I = הכנסת הבעל

לצורך ניתוח הרגרסיה השתמשנו בנתונים מתוך סקר הוצאות משפחה של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (1992/3) והתיחסנו לאוכלוסית האמהות עם ילדים בגיל 0-2 עם בעל עובד. שכר האם בתקופת גידול הילד חושב כ"שכר צפוי" לכל אחת מהנשים בהתאם לגיליה והשכלתה על פי נתוני השכר של נשים מועסקות במדגם.

עלות הטיפול בילד נאמדה ע"י תעריפי הטיפול בילד במעונות יום של משרד העבודה והרווחה כאשר לכל אם חשבנו תעריף על-פי תכונותיה הספציפיות.² נתונים לגבי שאר המשתנים הדמוגרפיים-כלכליים האחרים נלקחו מסקר הוצאות המשפחה. ברגרסיה (בשיטה Logit) נבדקה השפעתם של המשתנים השונים על הסתברות לכניסת האם לכוח-העבודה. שניים מתוך המשתנים הינם משתני מדיניות שנועדו להגביר שיעורי השתתפות: השכלת האשה (S) ודמי הטיפול בילד – C.³ נבדוק מה השפעתם של משתנים אלה וננסה להסיק מסקנות באשר להפעלת אמצעי מדיניות.

לוח 4:

משתנים המשפיעים על הסתברות כניסה לכוח-העבודה של אמהות לילדים קטנים (Logit)

t	השפעה באחוזים על השתתפות בכוח-עבודה*	יחידה	תיאור המשתנה
10.40	+ 0.0570	שנים	שנות השכלה
7.70	+ 0.0117	מאות ש"ח	שכר מינוס עלות טיפול
2.52	+ 0.0010	מאות ש"ח	הכנסת הבעל (חודשית)
-5.96	-0.0472	מספר	מספר הילדים בבית

מקור: סקר הוצאות משפחה 1992/3.

N = 880

נראה מלוח 4 שתוספת שנת השכלה אחת מעלה בממוצע שיעור ההשתתפות של אמהות ב-5.7 אחוז. הורדת עלות הטיפול בילד ב-100 ש"ח, תעלה שיעור ההשתתפות ב-1.2 אחוז.

פרט לכך אנו רואים שקיומו של ילד נוסף במשפחה מוריד שיעור ההשתתפות בכ-4.7 אחוז. כמו-כן נראה שהשפעת הכנסת הבעל על החלטת אשתו היא מובהקת אך לא משמעותית. רגרסיה נוספת שערכנו התייחסה לאמהות העובדות במדגם. נבדקה השפעת משתנים על שעות עבודה של נשים מועסקות אלה.

נמצא שמספר שעות העבודה יורד ככל שההשכלה עולה, שגידול הכנסת הבעל ומספר ילדים מקטיף שעות עבודה ואילו שכר האם נטו לא משפיע.

2. מנתוני סקר הוצאות המשפחה התברר שבד"כ עלות הטיפול במעון שווה או נמוכה לעלות מסירת הילד למטפלת. ולכן השתמשנו בעלות המעון כעלות טיפול בילד.

3. ניתן להכניס לרגרסיה הן את משתנה ההשכלה והן את השכר החודשי למשרה מלאה. נמצא בקבוצה הרלבנטית מיתאם (0.3) בין משתנים אלה ולכן אין חשש למולטיקולינאריות.

לוח 5 :

השפעת משתנים שונים על מספר שעות עבודה שבועיות אצל האמהות המועסקות (רגרסיה לינארית)

משתנה	יחידות	מקדם	t
קבוע		49.63	
השכלה	שנים	-1.05	-4.10
שכר מינוס הוצאות אחזקת ילד	מאות ש"ח	-0.0005	-1.02
הכנסת הבעל חודשית	מאות ש"ח	-0.03	-1.70
מספר ילדים	מספר	-1.60	-3.83

מקור : סקר הוצאות המשפחה (1992/3), למ"ס.

N = 513

בסיכום נמצא אפוא שהשכלה מביאה להשתתפות גבוהה יותר בכוח-עבודה של אמהות ועם זאת לתעסוקה יותר מצומצמת של הנשים המועסקות. נראה שהאם המשכילה מעוניינת לשמור יותר על קשר עם שוק העבודה ובמסגרת זאת להקדיש יותר זמן לטיפול בילד. יתכן גם שהצע מקומות עבודה חלקית לנשים משכילות גבוה יותר מלנשים לא משכילות. נשים משכילות רבות עוסקות בהוראה במסגרת של 24 שעות שבועיות דהיינו 60% משרה. בהקשר זה אנו רואים גם שנשים מועסקות משכילות פונות פחות למעונות היום של המשרד יחסית לנשים מועסקות ולא משכילות.

לוח 6 :

התפלגות אמהות לילדים במעונות יום לפי השכלתן (1994)

השכלת האם	מספר ילדים במעון	התפלגות אמהות שילדיהן במעון	התפלגות סה"כ אמהות לילד קטן 0-2 בכוח-העבודה
סה"כ	48,690	100	100
10-0	15,907	33	6
12-11	18,414	38	41
+ 13	14,331	29	53

מקור : משרד העבודה והרווחה, וסקר כ"א – הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

מלוח 6 אנו רואים שאוכלוסית הנשים שעובדות אשר להן ילדים קטנים, היא ברמת השכלה גבוהה יחסית (53% הן בעלות 13+ שנות לימוד). לעומת זאת אוכלוסית הנשים שילדיהן נמצאים במעון הינה ברמת השכלה נמוכה יותר: כשליש הן בעלות עשר שנות לימוד ומטה וכ-30 אחוזים בלבד הן בעלות 13+ שנות לימוד.

השלכות למדיניות

בדיון לעיל ראינו שקיימים שני משתני מדיניות המשפיעים על נכונות אמהות לילדים קטנים להכנס לכוח-העבודה: העלאת רמת ההשכלה של האם, והוזלת הטיפול בילד באמצעות סבסוד שכ"ל במעונות.

ע"י שימוש במקדמי הרגרסיה שחשבנו נוכל לבדוק את האפקטיביות של מדיניות הסבסוד כאשר להכנסת אמהות לכוח-העבודה.

בעקבות זאת נציע מדיניות אלטרנטיבית להעלאת השתתפות אמהות בכוח-העבודה (שינוי שיטת שכר הלימוד במעונות והעלאת השכלה של אמהות).

א. אפקטיביות סבסוד שכ"ל כאשר לכניסת נשים אמהות לכוח העבודה

נתיחס לקבוצת האמהות לילדים בגילים 0-2 שהוצאנו מסקר הוצאות המשפחה 1992/3 ונאמוד את שכ"ל הרלבנטי אם תכנסנה לשוק העבודה. שכ"ל המכסימלי היה בשנה זו 625 ש"ח (שהיא העלות הריאלית), ואילו שכר הלימוד המדורג הממוצע שעמד בפני קבוצת נשים זו (אותו חישבנו לפי לוח שכר הלימוד בהתאם להכנסה הנפש במשפחתן) עמד על 410 ש"ח. ביטול סבסוד שכר הלימוד יעמיד אותו על 625 ש"ח עבור כל אשה. ביטול כזה של הסבסוד יפגע בהכנסה נטו של נשים ברמות נמוכות של הכנסה משפחתית הנפש יותר מאשר בנשים ברמות הכנסה גבוהות. לפי הרגרסיה שחישבנו מצאנו שייקור כזה של שכ"ל (215 ש"ח) יקטין את שיעור ההשתתפות הממוצע של אמהות ב-2.5 אחוז.

בהתייחס לנתוני סקר כ"א (95) לפיהם היה מספר האמהות היהודיות לילדים בגיל 0-2 כ-200 אלף כשמתוכם 110 אלף היו בכוח-העבודה, הרי שמשמעות ירידת שיעור ההשתתפות ב-2.5 אחוז היא יציאת כ-5,000 נשים אמהות מכוח-העבודה, כשרובן הן נשים ברמות הכנסה והשכלה נמוכות.

המסקנה מהדיון הזה היא ששכר הלימוד המסובסד הביא להכנסת כ-5,000 אמהות בלבד לכוח-העבודה. התקציב השנתי של סבסוד מעונות יום מגיע לכ-200 מיליון ש"ח. ומכאן שהכנסת אם (ברמת השכלה נמוכה) לכוח-העבודה באמצעות הסבסוד עלתה כ-40 אלף ש"ח. אפקטיביות מוגבלת זו נובעת ככל הנראה משתי סיבות עיקריות:

(1) החשיבות המירבית שמייחסות הנשים לשיקולי טווח ארוך בהחלטה אם להכנס לכוח-העבודה ולאן דוקא לשיקולים קצרי טווח.

(2) הסולם הקיים של שכר הלימוד אינו מעודד מספיק את הנשים חסרות ההשכלה. העובדה ששכר הלימוד נקבע בשיטה הקיימת כפונקציה של הכנסת המשפחה הנפש ולא כפונקציה של השכלת האשה עלול להביא למקרים בהם נשים ברמת השכלה נמוכה חייבות לשלם שכר לימוד גבוה מדי אשר משאירן מחוץ לכוח-העבודה, ומאידך למקרים בהן נשים ברמת השכלה גבוהה משלמות שכר לימוד נמוך מדי שאינן זקוקות לו בהחלטתן באם להכנס לכוח-העבודה.

בדיקה שערכנו ממחישה את הטענה לעיל. התייחסנו לילדים הנמצאים במעונות היום של משרד העבודה ובדקנו התפלגות הילדים לפי השכלת האם ודרגת שכר הלימוד ששולם עליהם.

לוח 7 :

התפלגות ילדים במעונות יום (שנת תשנ"ז) לפי השכלת האם וממוצע שכ"ל

השכלת האם (שנות לימוד)	N (מספר ילדים)	שכ"ל ממוצע לפי השיטה הקיימת (ש"ח)	הצעה לסולם שכ"ל אלטרנטיבי
(1)	(2)	(3)	(4)
10-0	13,043	603	400
12-11	17,778	601	500
15-13	8,777	621	800
+ 61	5,819	720	870
סה"כ	45,417		

כאמור שכ"ל כיום לא נקבע כפונקציה של השכלת האם כי אם של הכנסה המשפחה לנפש. בפועל הביא קריטריון זה לרמות התשלום לפי השכלת האם כמתואר בטור (3), ובמצב זה קטן הפער בשכר הלימוד בין נשים משכילות ולא משכילות. מאחר ועל מנת להכניס נשים לכוח-העבודה יש לשים דגש על הנשים חסרות ההשכלה (שברובן מצויות מחוץ לכוח-העבודה). הרי שבתקציב נתון יש להוזיל את שכ"ל עבורן באופן משמעותי, על חשבון קבוצות ההשכלה הגבוהות יותר שיוצאות לעבודה גם בשכר לימוד גבוה.

בטור (4) מופיעה דוגמא להצעה לסולם שונה של שכר הלימוד (במגבלת התקציב של הסולם הקיים) לפיו שכר הלימוד יקבע כפונקציה של השכלת האם. קבוצות ההשכלה העליונות תשלמנה לפי ההצעה את שכר הלימוד הריאלי.

השלמת השכלה לנשים צעירות מעוטות השכלה

מתוצאות הרגרסיה ראינו שניתן להעלות את שיעור השתתפותן של נשים אמהות גם באמצעות העלאת רמת השכלתן. שנת השכלה מוסיפה בממוצע 5.7 אחוז לשיעור ההשתתפות. מוצע לכן להרחיב מסגרות קורסים של "השלמת השכלה" (במסגרת הכשרה מקצועית של משרד העבודה) וליעדם לנשים מעוטות השכלה לאחר גיל צבא.

עלות של קורס שנתי של השלמת השכלה לתלמיד הינה כ-4,000 ש"ח. העלאת רמת השכלה של שנה לפי הרגרסיה מעלה שיעור השתתפות של אמהות בממוצע כ-5.7 אחוז (כאשר נראה שהאחוז גבוה יותר עבור אמהות מעוטות השכלה). מכאן שעלות הכנסת אם מעוטת השכלה לכוח-העבודה כשהיא מצוידת בשנת השכלה נוספת היא כ-60 אלף ש"ח.

אם כך אנו רואים שעלות הכנסת אם לכוח-העבודה באמצעות העלאת השכלתה היא 60,000 ש"ח בהשוואה ל-40,000 ש"ח עלות הכנסתה באמצעות סבסוד שכ"ל. בתקציב נתון נראה שניתן להכניס יותר אמהות באמצעות סבסוד שכ"ל, אך אלה הן אמהות ברמת השכלה נמוכה. לדוגמא בסכום המוקדש כיום לסבסוד מעונות יום ואשר לפי אומדנינו הביא להכנסת 5,000 אמהות לכוח-העבודה, ניתן להוסיף שנת השכלה ל-50 אלף נשים מעוטות השכלה

בגיל שלאחר צבא. פעולה זו תכניס לכוח־העבודה כשלושת אלפים נשים ברמת השכלה משופרת.

ג. האלטרנטיבה הקיימת

אנו רואים שמשרד העבודה והרווחה ניצב בפני שימוש בשני אמצעי מדיניות: (1) שימוש במדיניות שכר הלימוד במעונות במתכונתה הנוכחית מכניסה לכוח־העבודה כ־5,000 אמהות ברובן בעלות השכלה נמוכה. יש להניח שמשך שהותן בכוח־העבודה לא יהיה ממושך מאחר ודפוסי השתתפות בכוח־העבודה נקבעים בעיקר ע"י רמת השכלתן וזו לא השתנתה.

כפי שראינו לעיל ניתן להגדיל את מספר האמהות בכוח־העבודה באמצעות שינוי השיטה באופן ששכר הלימוד יקבע כפונקציה של השכלת האשה תוך יצירת פער משמעותי בין שכר לימוד לנשים לא משכילות ונשים משכילות.

(2) כאלטרנטיבה לסבסוד שכ"ל תתכן הפניית משאבים להעלאת רמת השכלתן של נשים טרם תקופת האמהות.

בסכום נתון ניתן להכניס לכוח־העבודה (באמצעות העלאת השכלה) פחות אמהות אך ברמת השכלה יותר גבוהה. סביר להניח ששהותן בכוח־העבודה תהיה יציבה יותר ותמשך זמן רק יותר מאחר ועלתה רמת השכלתן.

לסכום הברירה היא בין כניסה מיידית של יותר נשים ברמת השכלה נמוכה לזמן קצר יותר, ובין כניסה של פחות נשים אך לעבודות מקצועיות יותר ולזמן רב יותר.

לדעת הכותב הרי שמאחר ומדיניות המשרד צריכה להיות העלאת שיעור השתתפות נשים לא רק בטווח הקצר אלא בעיקר לטווח הבינוני והארוך, עדיף לנסות ולהעלות רמת השכלתן של האמהות חסרות ההשכלה מאשר לעודד יציאתן לשוק העבודה באמצעות הוזלת עלות הטיפול. הקלה כזו תוכל להביא באורח מוגבל לתעסוקתן בטווח הקצר אולם זאת בדרך כלל בשכר מינימום ובעבודות לא מקצועיות. עדיף לדחות כניסתן לכוח־העבודה עד שירכשו השכלה דבר שיביא להן קידום בהשכלה והכנסה בטווח הארוך יותר וסיפוק וקביעות יתר בשוק העבודה.